

บันทึก

เรื่อง การขอการจดทะเบียนสมรสซ้อนเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอด

กรมบัญชีกลาง มีหนังสือ ที่ กค ๐๕๒๗.๑/๑๓๗๗ ลงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๐ ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ขอหารือแนวทางปฏิบัติกรณีการจดทะเบียนสมรสซ้อนเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอด ความว่า กองทัพบกได้ขอให้กรมบัญชีกลางพิจารณาสั่งจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้แก่นางใจคำ แจ่มศรี ทายาทของพันโทชำนาญ แจ่มศรี ข้าราชการบำนาญ ซึ่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๘ โดยนางใจคำ แจ่มศรี ได้จดทะเบียนสมรสเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ภายหลังจากที่พันโทชำนาญ แจ่มศรี ได้จดทะเบียนสมรสกับภริยาคนแรก คือ นางประยงค์ แจ่มศรี ที่ได้จดทะเบียนสมรสไว้ตั้งแต่วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๘๘ และต่อมา นางประยงค์ แจ่มศรี ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๒ ซึ่งกรมบัญชีกลางเห็นว่า การจดทะเบียนสมรสระหว่างพันโทชำนาญ แจ่มศรี กับนางใจคำ แจ่มศรี เป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ประกอบกับนายสมผล แจ่มศรี กับนางสาวอุทัยวรรณ แจ่มศรี บุตรของพันโทชำนาญ แจ่มศรี กับนางประยงค์ แจ่มศรี (ภริยาคนแรก) ได้มีหนังสือคัดค้านการจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้แก่นางใจคำ แจ่มศรี โดยกล่าวอ้างขึ้นว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างพันโทชำนาญ แจ่มศรี กับนางใจคำ แจ่มศรี เป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อนในขณะที่นางประยงค์ แจ่มศรี ยังมีชีวิตอยู่

กรมบัญชีกลางจึงขอหารือปัญหาเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสซ้อน ดังนี้

๑. ข้าราชการหรือผู้รับบำนาญมีภริยาที่จดทะเบียนสมรสมากกว่า ๑ ราย และเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ต่อมาหากภริยาคนแรกได้ถึงแก่ความตายหรือจดทะเบียนการหย่าแล้ว กรณีนี้จะเป็นผลให้ภริยาคนที่สองซึ่งจดทะเบียนสมรสซ้อนเป็นภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายที่สมบูรณ์ตลอดไปจนไม่มีกรณีที่จะถูกเพิกถอนการสมรสหรือไม่

๒. จากกรณีตามข้อ ๑. หากผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่ง(มาตรา ๑๔๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)กล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยภริยาคนที่สองก็มีโต้แย้ง กรณีนี้หากกรมบัญชีกลางจะไม่ถือว่าภริยาคนที่สองเป็นทายาทตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการและไม่สั่งจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญ ให้จะเป็นการชอบหรือไม่

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๙) ได้ฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แทนกระทรวงการคลัง (กรมบัญชีกลาง) แล้ว ได้ความว่า พันโทชำนาญ แจ่มศรี จดทะเบียนสมรสกับนางประยงค์ แจ่มศรี เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๘๘ และจดทะเบียนสมรสกับนางใจคำ แจ่มศรี เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ต่อมานางประยงค์ได้ถึงแก่ความตายเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๒ ส่วนพันโทชำนาญ ได้ถึงแก่ความตายเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๘ นางใจ

คำขอรับเงินบำเหน็จตกทอดในฐานะทายาทของพันโทชำนาญฯ ส่วนบิดามารดาของพันโทชำนาญฯ ได้ถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว และบุตรของพันโทชำนาญฯ ที่คัดค้านการจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดให้กับนางใจคำต่างมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้วในวันที่พันโทชำนาญฯ ตาย เรื่องที่หารือนี้ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนการหย่า ทั้งกรมบัญชีกลางไม่ประสงค์ที่จะให้กรรมการร่างกฎหมายตอบข้อหารือในกรณีที่มีการจดทะเบียนการหย่าแต่อย่างใด แต่ประสงค์จะให้พิจารณาตอบข้อหารือในประเด็นที่ปรากฏจากข้อเท็จจริงในกรณีที่ภริยาคนแรกของพันโทชำนาญฯ ถึงแก่ความตาย

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๙) ได้พิจารณาข้อหารือของกรมบัญชีกลางประกอบกับข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นแล้ว มีความเห็น ดังนี้

๑. ปัญหาที่ว่า ข้าราชการหรือผู้รับบำเหน็จบำนาญมีภริยาที่จดทะเบียนสมรสมากกว่าหนึ่งรายและเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อน ต่อมาหากภริยาคนแรกได้ถึงแก่ความตาย กรณีนี้จะเป็นผลให้ภริยาคนที่สองซึ่งจดทะเบียนสมรสซ้อนเป็นภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายที่สมบูรณ์ตลอดไปจนไม่มีกรณีที่จะถูกเพิกถอนการสมรสหรือไม่ นั้น เห็นว่า เมื่อการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นการสมรสในขณะที่พันโทชำนาญฯ มีคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่ก่อนแล้ว แม้ต่อมาภริยาคนแรกจะถึงแก่ความตาย การสมรสของภริยาคนที่สองย่อมเป็นการจดทะเบียนสมรสซ้อนที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขแห่งการสมรสตามมาตรา ๑๔๕๒^๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๕^๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้นหรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๗^๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ได้^๔ แต่ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ปรากฏว่าบุตรของพันโทชำนาญฯ ที่เกิดจากนางประยงค์ฯ และเป็นผู้คัดค้านการจ่ายเงินบำเหน็จตกทอดของนางใจคำฯ ต่างมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้วในวันที่พันโทชำนาญฯ ตาย จึงไม่มีสิทธิรับเงินบำเหน็จตกทอดตามมาตรา ๔๘^๕ แห่งพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ.๒๔๙๔ ซึ่ง

^๑ มาตรา ๑๔๕๒ ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้

^๒ มาตรา ๑๔๙๕ การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๔ มาตรา ๑๔๕๐ มาตรา ๑๔๕๒ และมาตรา ๑๔๕๘ เป็นโมฆะ

^๓ มาตรา ๑๔๙๗ การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้

^๔ มาตรา ๑๔๙๗ นี้เป็นหลักการที่แก้ไขใหม่โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งใช้บังคับกับกรณีพันโทชำนาญฯ โดยผลของบทเฉพาะกาลมาตรา ๗๐ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยเป็นหลักการที่แตกต่างจากหลักการในมาตรา ๑๔๙๕ เดิมที่บัญญัติว่า “คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการสมรสใดเป็นโมฆะ”

^๕ มาตรา ๔๘ ข้าราชการผู้ใดตายในระหว่างรับราชการอยู่ หรือทหารกองหนุนมีเบี้ยหวัดตาย ถ้าความตายนั้นมิได้เกิดขึ้นเนื่องจากการประทุษร้ายอย่างร้ายแรงของตนเอง ให้จ่ายเงินเป็นบำเหน็จตกทอดเป็นจำนวนตามเกณฑ์คำนวณในมาตรา ๓๒ (๑) ให้แก่บุคคลดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๔ และให้จ่ายตามส่วนและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรานั้น แต่บุตรซึ่งมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้วในวันที่ข้าราชการนั้นตายไม่มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จตกทอด เว้นแต่กำลังศึกษาในชั้นเตรียมอุดมศึกษา ชั้นอุดมศึกษา หรือชั้นการศึกษาที่ทาง

เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น^๖ กรณีนี้ บุตรที่คัดค้านจึงมิใช่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียที่จะมีสิทธิกล่าวอ้างขึ้นต่อกรมบัญชีกลางว่าการจดทะเบียนสมรสซ้อนของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะตาม มาตรา ๑๔๙๗^๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับภริยาคนแรกและบิดามารดาของพันโทชำนาญฯ ได้ถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว จึงไม่มีบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการรับเงินบำเหน็จตกทอดที่จะกล่าวอ้างขึ้นได้ว่าการจดทะเบียนสมรสซ้อนของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะดัง นั้น สถานภาพการสมรสของภริยาคนที่สองจึงยังคงมีอยู่จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลแสดงว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะ^๘

๒. จากกรณีตามข้อ ๑. หากผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่ง(มาตรา ๑๔๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) กล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยภริยาคนที่สองมิได้โต้แย้ง กรณีนี้หากกรมบัญชีกลางจะไม่ถือว่าภริยาคนที่สองเป็นทายาทตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการและไม่สั่งจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญให้จะเป็นการชอบหรือไม่ นั้น เห็นว่า เมื่อได้วินิจฉัยปัญหาในประเด็นแรกแล้วว่าบุตรของพันโทชำนาญฯ ไม่มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จตกทอดตาม มาตรา ๔๘^๙ แห่งพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. ๒๔๙๔ และมิใช่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการรับเงินบำเหน็จตกทอดที่จะกล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะ ประกอบกับภริยาคนแรกและบิดามารดาของพันโทชำนาญฯ ได้ถึงแก่ความตายไปก่อนพันโทชำนาญฯ แล้ว จึงไม่มีบุคคลผู้มีส่วนได้เสียที่จะกล่าวอ้างขึ้นว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะตาม มาตรา ๑๔๙๗^{๑๐} แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดัง นั้น กรณีนี้ เมื่อไม่มีคำพิพากษาของศาลแสดงว่าการสมรสของภริยาคนที่สองเป็นโมฆะ^{๑๑} ซึ่งหากกรมบัญชีกลางจะไม่ถือ

ราชการรับรองให้เทียบเท่าและยังมีอายุไม่เกินสี่สิบหกปีบริบูรณ์ หรือเว้นแต่เป็นบุคคลซึ่งพิการถึงทุพพลภาพ

^๖ มาตรา ๔๘ มีการแก้ไขในเวลาต่อมาโดยพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๓๙ แต่ไม่มีบทเฉพาะกาลให้ใช้บทบัญญัติมาตรา ๔๘ ที่แก้ไขใหม่กับกรณีที่ความตายเกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับ ฉะนั้น กรณีนี้จึงต้องบังคับตามบัญญัติเดิม

^๗ โปรดดูเชิงอรรถที่ ๓, ข้างต้น

^๘ เทียบตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๐/๒๕๐๓ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๗๑๙/๒๕๒๖ (ตราบิตที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะการสมรสที่ได้จดทะเบียนแล้วย่อมสมบูรณ์อยู่เสมอ)

^๙ โปรดดูเชิงอรรถที่ ๕, ข้างต้น

^{๑๐} โปรดดูเชิงอรรถที่ ๓, ข้างต้น

^{๑๑} เทียบตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๑๘/๒๕๓๙ (การฟ้องขอให้ศาลมีคำสั่งว่าการสมรสระหว่างสามีและภริยาคนที่สองเป็นโมฆะนั้น คำฟ้องของโจทก์ซึ่งเป็นภริยาคนแรกจะต้องกล่าวแสดงว่าจำเลยได้กระทำสิ่งใดอันเป็นการโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์ ซึ่งจะเป็นเหตุให้โจทก์มีอำนาจฟ้องจำเลยได้ตามมาตรา ๕๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่กรณีนี้ การสมรสได้ขาดจากกันเพราะเหตุสามีถึงแก่ความตายแล้ว การสมรสซ้อนระหว่างจำเลยกับสามีจึงไม่มีผลกระทบกระเทือนหรือโต้แย้งสิทธิของโจทก์ในฐานะคู่สมรสเดิม และตามคำฟ้องไม่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของโจทก์ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง)

ว่าภริยาคนที่สองเป็นทายาทตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการและไม่สั่งจ่ายเงิน
บำเหน็จตกทอดให้ย่อมเป็นการไม่ชอบ

(ลงชื่อ) อัคราทร จุฬารัตน
(นายอัคราทร จุฬารัตน)
เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

มกราคม ๒๕๕๑